

Fleck Zoltán

Göncz Árpád, az elnök

A magyar köztársaság első szabadon választott elnöke jogi értelemben is meghatározta az intézmény jellegét. Emberi vonásai, tartása befolyásolta az elnöki pozíció alapelemeit és jogi karakterét. Azokban az években, amikor a formák épp tartalmi elemekkel töltődnek fel, a személyes hozzájárulás elengedhetlenné válik. Göncz Árpád sokat adott személyiségéből az elnöki hatalom számára. Érzékelhetővé tette a szimbolikus szerepet, a közösség képviseletét, minden megnyilatkozásából látszott, ahogy a méltóság testet ölt, az üres jogi forma arcot nyer.

Három úgynevezett Göncz-ügy került az Alkotmánybíróság elé, ezek lehetővé tették a köztársasági elnök hatásköreinek pontosítását, a korlátozott elnöki jogkör további gyengítését. Nélkülük értelmezhetetlen lenne a végrehajtó hatalom és az elnök jogkörének viszonya, a felelősség hiányának következménye. Az első elnök felvállalta a konfliktusokat, amelyek lehetővé tették ezeket a pontosításokat. Hozzá tartozott személyiségéhez, hogy nem félt a konfliktusoktól. Minden egyes ilyen ügyben (kinevezési jogkör, hadsereg-főparancsnoki jogkör) morálisan igaza volt, még akkor is, ha jogilag mindezt nem lehetett érvényesíteni. Utólag pontosan látszik, hogy a jogi konstrukció logikája nincs összhangban a morális elvárásokkal. De az elnök, hogy hatásköreit gyengére hangolhassa az Alkotmánybíróság, határozott erkölcsi vállalással lépett fel. A demokrácia és jogosultságok értékeinek szempontjából igaza volt.

1990-ben, a friss demokrácia súlyos válsággal nézett szembe, óriási kockázatokkal járt a taxisblokád, hajszálon múlt, hogy a polgári engedetlenséget a kormány erőszakkal kezelje, beláthatatlan következményekkel. Az elnök kezébe vette, használta a hadsereg-főparancsnoki hatalmát, és megállította a kirendelt egységeket. Érdekes, hogy jogilag igaza volt-e abban a pillanatban? Az inkompetens és felelőtlen kormányzat veszélyes lépését megakadályozta. Ez többet tett hozzá az elnöki jogkör tartalmához, mint bármilyen jogászkodás. Olyan jogász szemlélettel rendelkezett, amely a diktatúrák tapasztalatán edződött, és ezért a gyengébbek oldalán állt.

Vagy érdekes, hogy Hankiss Elemér és Gombár Csaba médiaelnökök leváltása ügyében megtagadta az aláírást, holott az elnök kinevezési jogköre erősen szűkített, formális jogkör csupán? Amint azt később az AB megfogalmazta, csak akkor tagadhatja meg a kormány személyi előterjesztésének aláírását, ha alapos okkal arra következtethet, hogy az súlyosan zavarná az államszervezet demokratikus működését. Ha szó nélkül aláírta volna, úgy gondolhatnánk, hogy minden rendben volt az Antall-

kormány és a sajtószabadság viszonyában. Pedig dehogy. Igazi szabadságkorlátozó gyakorlat indult meg akkor, és egy azóta messzire jutott hagyomány kezdőpontja volt. Az elnök jól érzékelte a veszélyt, és a jogi értékek védelmében próbált fellépni. Felmutatta a jog másik oldalát, amely képes a szabadság védelmére. Ha nincs más közjogi intézmény a rendszerben, amelyik ezt az adott esetben megteheti, akkor az elnöki próbálkozás szimbolikus erejű. Amikor az alkotmányos konstrukciót, a gyenge elnöki pozíciót meghatározták, nem erre a szimbolikus hatalomra gondoltak. De jogi szempontból az alkotmányosság megszilárdítása érdekében ez fontosabbnak tűnik.

Göncz Árpád nyolc esetben fordult az Alkotmánybírósághoz, többek között olyan ügyekben, amelyek szintén súlyos morális tartalommal bírtak (pl. a Zétényi–Takács-javaslat). Két esetben küldött vissza a parlamentnek törvényességi aggályok miatt törvényjavaslatot. Ez nem jelent különös intenzitást, nem élt vissza az elnök jogi lehetőségeivel. Egy olyan korszakban, amikor a politikai elit enyhén szólva nem volt felkészülve az alkotmányos korlátok tiszteletben tartására, és fogalma sem volt az önkorlátozásról, mindez visszafogott tevékenységnek tűnik. De a kényes ügyekben való kiállás és az arányérzék, valamint a koherens jogi szemlélet, amely a jog mögötti demokratikus értékek melletti szilárd elkötelezettségből táplálkozott, mintát adhatott utódainak. És nem utolsósorban ezzel a jogi munkával vált a köztársaság első polgárává, hiszen elsősorban polgártársainak adhatott így példát.

A köztársasági elnöki jogkör tartalma akkor még az alkotmányos értékek melletti elkötelezettség lehetett. Ehhez pedig emberi nagyságra volt szükség.

126

Farkas Zoltán

A családtag

Elnök úr, nem száll be? Van még egy botunk – veti oda apám, csak úgy lazán, mintha egykori kollégáját szólítaná meg, és nem Magyarország köztársasági elnökét. Akiben momentán semmi elnökös nincs: a nyári meleghez illő laza sortban, könnyű trikóban sétál a sajkodi parton, ahonnan akkor még nem tiltották ki a pecásokat, nézelődik, személye fontosságára csak az az árny utal, aki diszkréten nyomul mellette, talpig feketében, és védelmezi.

Nem tőlünk. Mi jól elvagyunk a horgászbotjainkkal. Bálint és Anna annyira telibe talált egy keszegcsapatot, hogy apám segítségével nem

győzik a munkát: bevágni, tekerni, alámeríteni (három horgon egyszerre három keszeg!), horgokat kiakasztani, szákolni, csalizni, bedobni – és megint, és újra, ugyanezt. Két dolgos és szorgos gyerek, kilenc és tizenegy évesek, a nagypapa, aki egy szál fekete klottgatyában sűrög körülöt-tük, és egy negyedik személy, aki tüntetőleg távol tartja magát horogtól, keszegtől, de szurkolni azért nagyon tud. Akinek a fizimiskája tán még rémlik is valahonnan, hiszen nem oly rég interjúzott az Elnök úrral, ám itt, a sajkodi öbölben se öltöny, se magnó, csupán vörösre égett hát és illedelmes kíváncsiság.

– Boldogan – érkezik a válasz, majd egy sóhaj. – Bárcsak.

A *bárcsakot* nem firtatjuk.

Az Elnök gratulál a remek fogáshoz, érdeklődik, téblábol, hosszan elidőz. Sajkodról beszél, és arról, hogy régen szabadon dönthetett arról, mit tegyen. Ám apám unszolására sem száll be pecázni.

A nagy sürgölődésben alig vesszük észre, amikor odébb sétál. Apám kiált utána, csupa szeretettel: Minden jól, Elnök úr! Anyám tud így eltűni, ilyen csendben és ünnepélyesen, amikor lángosért, palacsintáért indul a sajkodi strand bisztrójához.

Megilletődötten nézem a hült helyét. A mi családjunkban nem Elnök úr volt, még kevésbé Árpi bácsi, hanem Göncz. Ahogy Bálint a Bálint és Anna az Anna. Befogadtuk. Közös mesénk volt. A közös horgászatról. És másról is.

Elmesélem a gyermekeimnek, hogyan akadályozta meg néhány évvel korábban, hogy a taxisblokádnál vérfürdőbe torkoljon.

Október 26., péntek. A belváros már üres, amikor azzal a remek ötlettel hozakodunk elő Mester Ákosnak, a 168 óra című rádióműsor főszerkesztőjének, hogy megmutatjuk neki a Budapesti Értéktőzsdét. Mester épp akkor ért haza az Egyesült Államokból. Átsétálunk vele a Váci utcába, élvezzük a friss levegőt, a gyenge szelet, a kora őszi napsütést. Magyarázom Mesternek a tőzsdei kereskedés lényegét, amikor egyszer csak félbeszakítanak. A Magyar Rádióra hivatkozva bemondják, hogy a rendőrség rövidesen megindul az utakat eltorlaszoló taxisok ellen.

Mi meg loholunk vissza a Bródy Sándor utcába.

– Ezt nem hagyhatod – támadunk Mesterre –, hívd fel Antallt, hogy tud-e róla, valóban ezt akarja-e.

Mester eltűnődik, majd kiböki, nincs vele olyan viszonyban.

– Akkor hívd Gönczöt.

Mester hezitál. Sürgetjük. Na jó, mondja végül, hozzá van száma. Vezetékes.

Kapcsolják az Elnök urat. Mester elmondja, amit a Budapesti Értéktőzsdén hallottunk, és nem kérdez semmit.

Az ő riporterképzőjében tanultuk meg, hogy a pontos állítás is kérdés.

Göncz sokáig hallgat, ezt érzékeljük. Majd válaszol valamit, amire

Mester néhány rövid, közömbös, udvarias mondattal reagál. Az egész nem tart sokáig.

- Mit mondott?
- Köszöni, hogy szóltunk.
- És még?
- Azt, hogy beszélni fog veled. Feltehetőleg Antall-lal.

A rendőrséget – emlékeim szerint a Pest megyeit, ahol akkoriban Pintér Sándor is szolgált, mert a fővárosi főparancsnok, Barna Sándor vezérőrnagy lemondott – mégsem vetik be. Délben visszavonják az Árpád hídhöz még reggel kivezényelt alakulatokat is. Göncz pedig, távozóban Horváth Balázs belügyminisztertől, odasúgja az újságíróknak: nem lesz erőszak.

A másik család, a rádiósoké, legalábbis azoké, akik a 168 óra népes gárdájához tartoznak, ekkor fogadják be az Elnök urat. Szívükbe, lelkükbe, értelmükbe. Hogy aztán, néhány esztendőn át, egy lélekölő médiaháborúban feltétlen szövetségesekké váljunk. Közös titkok tudóivá.

